Наталія Лисенко-Єржиківська

УДК [821.161.2-1=161.1].09

РОСІЙСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД Ф. СОЛОГУБА ТВОРІВ Т. ШЕВЧЕНКА В РЕЦЕПЦІЇ Є. МАЛАНЮКА

Акцентується увага на відгуку Є. Маланюка про переклад Федором Сологубом вибраних віршів і поем із "Кобзаря" Т.Г. Шевченка. Текст написаний у Варшаві 1934 р. і цього ж року опублікований у львівському журналі "Вістник". Він відбиває не лише погляд Є. Маланюка на рівень перекладів, а й реакцію української творчої еміграції на канонізацію спадщини українського поета.

Ключові слова: відгук, переклад, спадщина, еміграція, щоденник.

Nataliya Lysenko-Yerzhykivska. F. Sologub's Russian translation of T. Shevchenko's works and its reception by Ye. Malaniuk

The article examines Ye. Malaniuk's review of F.Sologub's translation of selected poems from T. Shevchenko's "Kobzar". Written in 1934 in Warsaw and published the same year in Lviv journal "Vistnyk" ("The Bulletin"), this review reflects not only Ye. Malaniuk's opinion on the quality of translations, but also the reaction of Ukrainian creative émigré to the canonisation of the Ukrainian poet's oeuvre.

Key words: review, translation, heritage, émigré, diary.

У віршах, есеях, літературно-критичних статтях Є. Маланюка часто трапляються т. зв. обмовки із приводу тієї чи тієї життєвої події. До сказаного ніби між іншим належить констатація: "Мав нагоду пізнати колись Сологуба особисто" [5, 854]. Єдине свідчення культурних контактів із російським письменником – надрукована у львівському "Віснику" (1934. – № 12), редактором якого був Д. Донцов, його рецензія на переклади Ф. Сологубом (справж. Тетерніков, 1863 – 1927) творів Тараса Шевченка, де згадано про зустріч із відомим петербурзьким поетом та виявлено не лише давній інтерес до естетичних засад російського модернізму і його представників, а й знання в царині шевченкознавства.

У першій частині відгуку, не приховуючи небуденної зацікавленості цією непересічною постаттю, автор "Земної Мадонни" не тільки оцінював перекладацьку працю російського поета, прозаїка, драматурга й теоретика символізму, а й розповідав, з якою ретельністю відстежував на еміграції плин літературно-мистецького та громадського життя "по ту сторону кордону". У тексті відчутна безпосередня присутність письменницького "я". Поряд із роздумами стосовно творчості Шевченка й Сологуба трапляються вкраплення спогадів про давні часи своєї юності. Цитування фрагментів із перекладів і статей супроводжується критичною характеристикою наведеного матеріалу. Друга частина відгуку вирізняється непримиренністю у ставленні до тоталітарної ідеології та її негативного впливу на український літературний процес. Поет-емігрант оскаржував те, що порушувало етичне й естетичне кредо мистецтва, нівелювало спадщину Шевченка й руйнувало тканину його художнього полотна.

Звістку, що "відомий петербурзький поет, може найбільш цікавий представник російського символізму, переклав цілого "Кобзаря", Є. Маланюк уперше почув, як пригадував, десь у 1922 – 1923 рр., тобто тоді, коли перебував у польських таборах інтернованих вояків УНР або розпочав навчання в Українській господарчій академії в Подєбрадах (Чехо-Словаччина). За його словами, для добре ознайомлених із творчістю Сологуба й тим особливим місцем, яке він посідав у петербурзькій літературі початку XX ст., ця вістка була спокусливо-привабливою. Дуже хотіли побачити, як упорається з обраним завданням справжній "декадент" і "містик", котрий "жодного "сентименту" і жодного "народництва" в собі не мав. З одного боку, була впевненість у майстерності

перекладача, а з другого – подивування, бо "що спільного міг мати цей, далекий живого життя, кабінетний естет, навмисне – анемічний, навмисне – хорий, з повнокровною, десятикратно живою, імпульсивною й вогнем пульсуючою поезією Шевченка?" [5, 854]. Таким чином, Маланюк, акцентуючи увагу читача на особистому знайомстві з автором "Дрібного біса", щиро дивувався зацікавленістю російського митця поезією Кобзаря, адже їхні творчі характери (ритмічне, тематичне й сюжетно-композиційне письмо) зовсім протилежні.

Не оминув наголосити й на винятковості того кола петербуржців, до яких належав знаний російський перекладач із французької поезії, зокрема віршів Шарля Леконта де Ліля, Поля Верлена, Артура Рембо. Передусім акцентував: "Занадто був він культурним письменником – з одного боку, а з другого ж – занадто мало був "русскім" ("петербуржці творили осібну "націю", майже "расу"!)..." [5, 854]. Окличне речення свідчить про той пієтет, з яким Маланюк ставився до давніх юнацьких уподобань і тієї особливої мистецької атмосфери періоду свого творчого становлення, коли нуртували різні течії та напрями, заявляли про себе символісти й акмеїсти, твори котрих добре знав. Духовна аура міста й неординарність таких постатей, як А. Ахматова, О. Блок, З. Гіппіус, В. Іванов, Ф. Сологуб, навіть із часом для нього не тьмяніли. Адже Петербург, твердитиме він, "віддавна був певного роду азилем[1] імперії", бо "все-таки і Тарас ходив по тих вулицях, і ще раніше Гоголь..." [6, 18].

Стосовно перекладу "Кобзаря" в середовищі російських емігрантів, з якими український поет підтримував творчі стосунки, спочатку висловлювались припущення, нібито на вибір Ф. Сологуба вплинула дружина Анастасія Чеботаревська[2], начебто українка за походженням, відома свого часу як критик і перекладач. На початку 1930-х рр. зі слів варшавського знайомого, російського критика-емігранта[3], Маланюк довідався, що з ініціативи М. Горького в Петрограді засновано видавництво "Всемирная литература" (виникло 1918 р. при Наркомпросі РСР) для популяризації творів зарубіжних авторів. До праці залучали знаних петербурзьких письменників і вчених, з-поміж них і Сологуба, котрий, як припускав Маланюк, "таким чином, в спосіб "замовлення", дістав Шевченка і, рятуючись совітським майном від голодової смерти, замість перекладів з милої йому французької старовинної поезії, хоч-не-хоч, мусів перекладати "Кобзаря... " [5, 855]. Емігрантам також було відомо, що Сологуб підготував до друку книжку віршів французького поета (кого саме, вірогідно, автор "Стилета і стилоса" не був поінформований) і шукав видавця.

Рецензія Є. Маланюка викликає низку запитань та бажання знайти на них відповіді. По-перше, що ж саме спонукало майже 60-річного російського письменника перекласти п'ятдесят три поетичні твори Т.Шевченка, у т. ч. "Гайдамаки", "Сон" ("У всякого своя доля"), "Катерину", "Наймичку", "Кавказ", "І мертвим і живим...", "Москалеву криницю", громадсько-політичні вірші та ліричні пісні, думи й елегії? По-друге, яку книжку французького письменника він приготував до видання? По-третє, чи міг стати переклад "Кобзаря" для Сологуба певною мірою даниною пам'яті батькові-українцю? Отже, торкнуся історії залучення російського поета до тлумачення вибраних творів із "Кобзаря" Т. Шевченка та їх видання 1934 року.

Із пореволюційної біографії Сологуба відомо: входив до редакційної колегії видавництва "Всемирная литература", відвідував при ньому студію

[1] *Азиль* – священне місце.

[2] *Чеботаревська Анастасія Миколаївна* (1876 – 1921) – російська письменниця, критик і перекладач.

[3] На мою думку, ім'я та прізвище не названого Є. Маланюком російського публіциста і критика – *Дмитро Володимирович Філософов* (1872 – 1940), котрий у петербурзькі часи відгукувався на нові збірки віршів Ф. Сологуба (Новый путь. – 1904.– № 2), а емігрувавши 1920 р., стежив за творчістю старого знайомого, написав у варшавській російській газеті "За свободу" некролог "Облики Сологуба" (1927. – 11 дек.).

художнього перекладу, виступав із лекціями та брав участь в обговореннях і диспутах. Не оминула його матеріальна скрута, від якої потерпали на початку 1920-х рр. петербурзькі письменники. Після декількох невдалих спроб 1921 р. виїхати за кордон, у чому відмовив більшовицький уряд, трагічної смерті дружини, стараннями давніх друзів улився в літературне життя міста. На перекладацьке ремесло як порятунок від нестатків покладав великі надії, через це, як уважають деякі дослідники, іноді не завжди особливо переймався художньою довершеністю у тлумаченні іномовних текстів. У 1923 – 1924 рр., сподіваючись зацікавити видавців чоловими постатями французької літератури, "впритул засів" перекладати спочатку деякі твори А. Рембо й В. Гюго, а потім узявся за поему "Мірейо" (1859) Фредеріка Містраля, лауреата Нобелівської премії (1904). У ній провансальський поет ідеалізував старовину, релігійні обряди, патріархальний побут, водночас переймався співчуттям до селянського життя. Висловлю припущення, що, імовірно, і російський критик, і Маланюк мали на увазі переклад саме цієї книжки.

24 жовтня 1923 р. письменник і літературознавець К. Чуковський, вражений зустріччю у вестибюлі видавництва "Всемирная литература" із Сологубом, дослівно записав у щоденнику їхню розмову, виявивши співчуття до "жахливого стану" колеги. Як з'ясувалося, той просив керівництво "дозволити Містраля… (переклав уже 1000 віршів)", але згоди включити в робочі плани цю книжку не отримав. За словами Корнія Івановича, проблемами талановитого письменника, відомого в Америці та Германії, ніхто не переймався: ані це видавництво, ані інше – "Радуга", зі співробітником якого О. Є. Розинером перекладач теж щойно вів переговори стосовно публікації поеми "Мірейо". Щоправда, останній запропонував йому перекладати твори Т. Шевченка, і Сологуб погодився. З нотками оптимізму в голосі він запевняв співрозмовника: "Попробую Шевченка… Щеголев дав мені видання "Кобзаря" – попробую". Наприкінці розмови запитував, де можна дістати львівський примірник творів українського поета. Прикро вражений матеріальною скрутою відомого письменника, Чуковський невтішно резюмував: "Із-за шматка хліба змушений перекладати Шевченка" [13, 253]. У цих словах відчутне вболівання за спадщину українського поета, якою розпорядилися досить легковажно: Розинер шукав перекладача і зрадів першому, хто потрапив йому на очі, а Сологуб, хоча української мови не знав, а якщо й знав, то погано, змучений нестатками, не зміг відмовитися від такої обнадійливої пропозиції. Автор щоденникових записів щиро співчував колезі-літератору, позбавленому можливості виявити свою майстерність тлумача із французької поезії.

"1924 року, в зв'язку зі 110-ю річницею з дня народження Т. Шевченка, – твердить літературознавець М. Дікман, – Сологуб взявся перекладати вірші з "Кобзаря" [8, 641]. Дослідники вважають, що переклади були здійснені в дуже короткий термін – протягом "червня – липня 1924 року" [10, 299]. Проте в нотатках К. Чуковського "від 4 або 5 жовтня" того ж року зафіксована зустріч із поетом у видавництві "Всемирная литература", під час якої той "детально розповідав, що перекладає Шевченка розміром оригіналу, при цьому вимовляючи слово *наймѝчка"* [3, 288]. Як трактувати виділене курсивом слово? Відомо, що письменник, хоча брав участь у громадсько-мистецькій діяльності, не визнавав Жовтневий переворот, а більшовиків називав "тупоголові". Радше це схоже на самоіронію, себто йшлося про наймитування в нової влади.

Побоювання тих, котрі знали Ф. Сологуба як поета-символіста й "рафінованого" естета, справдилися. Бо ж, узявшись за справу, як слушно завважив Маланюк, "без знання української історії, психології, літератури, а передусім *мови…* " [5, 855] і впритул зіткнувшись із історіософською поемою "Гайдамаки", віршами

“Холодний Яр”, “Суботів”, наснаженими потужним національним струменем, поет, по суті, розгубився й навіть злякався. Як результат безсилля перед цими та подібними текстами українського митця – роздратоване ставлення до них, що засвідчують нотатки К. Чуковського від 8 квітня 1925 р. Знервований перекладач скаржився Корнію Івановичу на Шевченка, що буцімто той “не розумів ні себе, ні людей, ні природи”, і для порівняння декларував твори Ф. Містраля, у котрого, “наприклад, багато рослин, квітів і т. д.”, а “у Шевченка лише одна троянда та ще дві-три”. Насамкінець резюмував: “Шевченко не вмів дивитися, нічого не бачив, але він умів співати...” [13, 336]. Навіть удався до несправедливих образливих висловлювань. Така поведінка – результат відчаю та неспроможності одразу ввійти в невідому тканину художніх текстів, швидко оволодіти (імовірно, на це сподівався) на перший погляд простими, морфологічними й синтаксичними конструкціями української мовної площини. Виявилося зовсім нелегко відчитати теми й мотиви творів, уловити їхній темпоритм і духовну глибину. А втім, попри спонтанний вияв неприязні, не заперечував талант Шевченка, називаючи його “дивним музикальним інструментом” [13, 336].

Зізнаюся, не дуже приємно було читати зафіксовані Чуковським сологубівські “одкровення”, але такою була правда: нетиповий і суперечливий характер мав автор збірки “Голубе небо”. Шанобливе ставлення Корнія Івановича до Кобзаря не потребує підтвердження, та все ж таки згадаю написане ним 26 березня 1925 р., кількома місяцями раніше спом’янутої розмови: “Читаю “Щоденник” Т. Шевченка, чудовий” [13, 333], – захоплено пише письменник. Багато років по тому у статті “Російські “Кобзарі”, аналізуючи переклади старшого товариша, слушно журив його за мовні неоковирності, “словарні ляпсуси”, викривлення змісту. “Узяти б хоча б поему “Сон”, – писав критик, – прочитав, наприклад, Сологуб у Шевченка, як один українець свариться на другого: “Цур тобі, мерзенний / Каламарю...” – і вирішив, якщо люди сваряться, це щось подібне до пройдисвіта, і переклав: “Чур тебе, противный / Проходимец!” [12, 282]. І подібних невідповідностей чимало. На них, до речі, звертав увагу ще раніше за Чуковського М. Зеров, про якого далі.

Російський письменник Володимир Смиренський познайомився із Сологубом 1924 р., саме тоді, коли той працював над перекладами. При зустрічах, так, щоб не бачив співрозмовник, або після них часто занотовував висловлене ним. З-поміж записів є й такий: “Шевченко – прекрасний поет, над його віршами часом плачеш” [7, 405]. Вірогідно, сльози були викликані життєвими колізіями Шевченкових персонажів, які нагадали про родинне коріння. Незадовго до смерті Федір Кузьмович наважився розповісти Ользі Черносвитовій (у дівоцтві Чеботаревській), сестрі покійної дружини, свою сокровенну таємницю. До сповіді, припускаю, спонукав Шевченків “Кобзар” та особливо ті твори, де йшлося про долю українських дівчат і хлопців, яка спіткала батька й бабусю. Батько письменника – “кріпосний малорос”, нешлюбний син української дівчини-кріпачки та пана, полтавського поміщика Івницького. Ще до народження дитини пан змушує скривджену ним дівчину вийти заміж за кріпосного Афанасія Тютюннікова (Тетернікова) [8, 228]. За однією з версій він “в документах був записаний як Кузьма Афанасійович Тютюннік. Російські урядовці його переписали спочатку на Тютюннікова, а потім на Тетерникова” [див.: 3].

Івницький по-своєму опікувався Кузьмою, віддавши його навчатися кравецькій справі, а потім зробив лакеєм у своєму маєтку. Дух вольності штовхнув юнака на втечу. Півтора чи два роки жив на волі в Чорноморських степах, ховаючись від переслідувань. Засумувавши, повернувся додому, де був покараний різками. Після скасування кріпосного права Кузьма Афанасійович виїхав

із Полтавщини, одружився й оселився із сім'єю в Петербурзі, де працював кравцем. Відійшов в інший світ (? – 1867), коли синові виповнилося чотири роки, а доньці – два. Образ батька назавжди лишився світлим і доброзичливим. Невідомо, чи розмовляв той у побуті українською мовою, а якщо й говорив, то що з того запам'яталося малому Федорові? Зі спогадів батько майбутнього письменника постає як надзвичайно м'яка й витончена людина з лагідним характером, котру "з першого погляду видно, що вона не з простих мужиків" [11, 228 – 229]. Кредо "непростої людини" випрацював собі і його син, який запам'ятався сучасникам не лише своїми творами й перекладами, а й особливим "сологубівським стилем" поведінки. Між іншим, Федір Тетерніков уперше підписався псевдонімом "Федір Сологуб" під поезією "Творчість", уміщеною в петербурзькому журналі "Северный вестник" (1893. – № 3).

Повертаючись до сказаного, нагадаю, що ідею тлумачити "Кобзар" подав О. Розинер наприкінці 1923 р. Та заплановане до 110-ї річниці з дня народження Т. Шевченка вибране видання його творів із невідомих причин своєчасно не побачило світ. Зі щоденників Чуковського можна дійти висновку: Сологуб продовжував працювати над перекладами до середини 1925 р. Утім ця дата теж визначена приблизно, бо зазначена розвідка обмежена лише вказаним джерелом.

"Кобзар" у перекладі російського письменника прийшов до читача лише через 10 років, приурочений до 120-річчя з дня народження Т. Шевченка. У цьому зв'язку процитую повністю повідомлення "Шевченко в перекладах Ф. Сологуба", надруковане у львівській літературно-мистецькій газеті "Назустріч" (1934. – № 9): "Між посмертними паперами померлого перед кількома роками московського (себто російського. – *Н. Л.-Є.*) поета Федора Сологуба знайшли переклад повного Шевченківського "Кобзаря", що ніколи не був надрукований. Тільки деякі переклади Сологуба Шевченківських творів були відомі давніше, а тепер тільки надрукувала московська "Літературна газета" з недрукованих рукописів. Загальне враження таке, що Шевченків патос у перекладах Сологуба дещо приглушений, але з уваги на форму та зміст, переклади Сологуба – кажуть – кращі від інших московських перекладів Шевченка" [14,3].

Видання 1934 р. повторили в 1935 р. й у скороченому вигляді надрукували 1939 р. [1, 229]. Цей ювілейний збірник вибраних поезій вийшов за редакцією літературознавців М. Новицького і Н. Піксанова. Суперобкладинку, титул і шмуцтитули виконав художник В. Конашевич. На авантитулі зазначено: коментування М. М. Новицького; відповідальний редактор Ф. Х. Бутейко. Наступна сторінка подавала "Автопортрет" Т. Г. Шевченка 1943 р.

Відкриває книжку заідеологізована стаття Олександра Старчакова "Шевченко і революція" (до слова, цього ж року вона була видана окремою брошурою тиражем 20 250 прим.). Далі подана ґрунтовна розвідка "Кобзарь" Шевченко в русских переводах", підписана М. Новицьким. Насправді ж її написав М. Зеров у 1933 – 1934 рр., прізвище якого не могло вже з'явитися друком через те, що 1934 р. його звільнили з роботи в Київському університеті [2, 263]. У розвідці блискуче проаналізовано і здійснено порівняльну характеристику результатів майже 100-річного досвіду інтерпретацій російськими перекладачами (Гербель, Мей, Плещеєв, Білоусов, Славинський, Чмирьов, Колтоновський, Сологуб та ін.) поетичного шевченківського набутку. Щоправда, у текстову тканину Зерова були привнесені невластиві авторові висловлювання й судження "жорсткуватого, кон'юктурно-політичного характеру". На погляд В. Брюховецького, ці заідеологізовані акценти "зроблені або М. М. Новицьким, або ж іншим редактором у процесі підготовки рукопису до друку" [2, 264].

Після подачі блоку віршів і поем Т. Г. Шевченка вміщено його автобіографічні тексти “Автобиографическое письмо Т. Г. Шевченко к редактору “Народного чтения”, “Автобиографическая заметка Т. Шевченка (По его собственной рукописи)” та життєпис “Тарас Шевченко. Хронологическая канва жизни и творчества”. Принагідно зазначу: усі ці матеріали також увійшли до згадуваної брошури О. Старчакова.

Сологубівське слово “Від перекладача” передане декількома абзацами. Тлумач пояснював свій намір: “Дати якомога точний зліпок з вибраних творів, зберегти особливості авторських прийомів, постаратися не збіднити багатогранність шевченківських ритмів і його своєрідного римування” [16, 75]. Також зауважував, що керувався настановою зосередитись на віршах, які в умовах царської цензури перекладалися фрагментарно або зовсім не перекладалися, тому звернувся до найвідоміших Шевченкових поем “Гайдамаки” й “Катерина”. Решту віршів обирав із тим розрахунком, щоб якомога різнобічніше представити творчість поета. Тут же було названо україномовне джерело, яким користувався під час праці над перекладами, а саме: перший примірник “Кобзаря”, підготований до видання і здійснений В. Доманицьким у Санкт-Петербурзі 1907 р. Під цим текстом надрукована редакційна примітка, де наголошувалося: “У виданні В. Доманицького допущено чимало огріхів, які відбилися на цьому перекладі, і щонайбільш різкі промахи, помилки й відхилення вказані в примітках” [16, 75].

Є. Маланюк не міг знати наведених тут фактів з історії перекладу Ф. Сологубом “Кобзаря”, а також не відав, що саме М. Зеров, творчість якого він дуже поважав, – автор статті “Кобзарь” Шевченко в русских переводах”. Однак йому були відомі методи, якими здійснювався на Радянській Україні розгром Всеукраїнської академії наук, знав, очевидно, від знайомих, чому “нічого з заповідженого академічного видання Шевченка, опріч “Журналу” та “Листування”, не видали й фактично те видання, скориставшись процесом СВУ, перервали” [5, 856]. Поет-емігрант неодноразово ставав на захист Шевченкової спадщини, співпрацював із відділом шевченкознавства при Українському науковому інституті у Варшаві (1930 – 1939), виступав із викривальними статтями в українській еміграційній і польській пресі й убачав у виданні ленінградського “Кобзаря” 1934 р. продовження ідеологічного процесу редукції Т. Шевченка.

Письменника обурила стаття О. Старчакова “Шевченко і революція”. Маланюк не міг змиритися з тим, що з українського поета робили “самоука”, несвідомого “мужичка”, ватажка селянського повстання. Викриваючи недобросовісні наміри далеких супротивників, він ставав на захист репресованих на материковій Україні вчених-шевченкознавців [4, 375 – 377], яким навішувалися ярлики “буржуазних-націоналістів” [9, 34]. Опріч фронтального завдання відгуку – викрити радянські міфи, Маланюк заторкував і питання адекватності перекладу оригіналові, вкраплюючи до аналізу незначні запозичення зі статті “Кобзарь” Шевченко в русских переводах”. Поет слідом за Зеровим вирізняв культурне ставлення Ф. Сологуба до метрики, ритміки та інтонацій Шевченка. Навіть при деяких відхиленнях у передачі змісту, зауважував рецензент, тлумач загалом точно відтворив у перекладах образну систему, розміри, ритмомелодику й евфонічні особливості Кобзаревого вірша. Щодо прорахунків, то, на його погляд, “письменник пішов дорогою не *відтворення* поезії Шевченка російською мовою, навіть не сумлінного *перекладання* (що, хоч і блідо, міг би виконати), пішов він цілком несподівано, дорогою *стилізації*, говіркової розповіді (“сказ” від рос. “сказывать”, термін рос. теоретиків формалізму), це й привело до невтішних наслідків...” [5, 856].

Помилкам, яких припустився перекладач, автор "Землі й Заліза" надавав інвективного звучання. На підтвердження процитую в оригіналі один фрагмент Шевченкової "Катерини": "...За Києвом, та за Дніпром, / Попід темним гаєм, / Ідуть шляхом чумаченьки / Пугача співають..." [15, 110]. У перекладі Ф. Сологуба: "...За Днепром, дорогой в Киев, / Темною дубравой / Чумаки поют, идучи, / *Песнь про Пугачева*..." [16, 72]. Якщо в Т. Шевченка чумаки співають "Пугача" ("Ой сидить пугач та на могилоньці..."), себто пісню про пугача-птаха, одну з найвідоміших у чумацькому репертуарі, то тлумач, не знаючи українських реалій, змушує їх співати пісню про Омеляна Пугачова, ватажка російських селян.

Є. Маланюк завважив інтерпретаційні невідповідності й використав приклад із "пугачем – Пугачовим" для підсилення звинувачувального слова на адресу радянських догматиків: "Отой Пугачов, – акцентував у відгукові, – не є випадковим ляпсусом у ленінградському "Кобзарі". Навпаки, виростає він у передмові п. Сторчакова на зловісний символ цілої зловісної цієї книги і бринить лейтмотивом приміток і коментарів. Редактори зробили все, щоб представити Шевченка, власне як свого роду літературного Пугачова, притім, виразно *всесоюзної* літератури" [5, 856], а Сологуб, "напевне, нехотячи", через незнання української мови, історії і традицій, виходить, що "ґрунтовно прислужився" [5, 855] радянській владі. Висновок Маланюка, як на мене, – занадто суворий присуд кумирові своєї юності. Можна сказати, що не тільки Ф. Сологубові, а й авторові приміток (М. Новицькому чи М. Зерову), так би мовити, дісталося рикошетом. В емоційному пориві, направляючи свої гнівні філіппіки в обличчя протиборцям, які фальсифікували образ Шевченка, поет використав увесь текстовий арсенал, часом будучи не завжди об'єктивним до своїх симпатиків.

Отже, за сторінками щоденника К. Чуковського, наприкінці 1923 р. Ф. Сологуб, зневірившись у виданні перекладів творів провансальського поета Ф. Містраля, згодився на пропозицію О. Розенера працювати над тлумаченням текстів Т. Шевченка (майже всі датовані 1924 р.). Російськомовний "Кобзар" побачив світ 1934 р., коли автора перекладів уже десять літ як не було серед живих, а переважна більшість шевченкознавців зазнали арештів і репресій, прикладом чого слугує стаття М. Зерова "Кобзарь" Шевченко в русских переводах", підписана прізвищем О. Новицького. Передмова О. Старчакова "Шевченко й революція", окрім канонізації Кобзаря як радянського письменника, ще мала на меті дати відсіч українським емігрантам. Передусім вона спрямовувалася проти працівників Комісії історії літератури Українського наукового інституту у Варшаві, очолюваної професором Романом Смаль-Стоцьким, яка опрацьовувала матеріали до шістнадцятитомного видання творів Т. Шевченка [17, 8 – 9]. До роботи були залучені провідні шевченкознавці й письменники (П. Зайцев, Д. Дорошенко, Б. Лепкий, Є. Маланюк та ін.) – мешканці (емігранти й галичани) Львова, Варшави, Кракова, Берліна. Більшість із них – члени Наукового товариством ім. Т. Шевченка у Львові. Тим-то відгук Є. Маланюка на видання книжки "Т. Г. Шевченко. Кобзарь. Избранные стихотворения в переводе Ф. Сологуба. – Ленинград: ОГИЗ – ГИХЛ, 1934, 320 ст.", надрукованій у львівському "Віснику" наприкінці 1934 р., мав переважно викривальний характер і скеровувався на захист духовного простору української науки й літератури. Тож, завдячуючи йому, вдалося прояснити невідомі сторінки шевченкіани 20 – 30-х рр. XX століття.

ЛІТЕРАТУРА
1. *Бажинов І.* Сологуб Ф. К. // *Шевченківський словник*: У 2 т. – К., 1978. – Т. 2: МОЛ – Я / Відпов. ред. Є. П. Кирилюк. – 411 с.
2. *Брюховецький В.* Микола Зеров. Літ.-крит. нарис. – К., 1990. – 310 с.
3. *Кравченко В.* Українці – російські символісти // http://www.ukrlife.org/main/valiko/simvlist.htm
4. *Кравченко С.* Шевченкіана на шпальтах літературних видань // Періодичні видання Польщі 20 – 30-х рр. ХХ ст. у світлі суспільно-культурних процесів міжвоєнної доби: літературна комунікація, польсько-український діалог. – Луцьк, 2009. – 508 с.
5. *Маланюк Е.* Т. Г. Шевченко. Кобзарь. Избранные стихотворения в переводе Ф. Сологуба. – Ленинград, ОГИЗ-ГИХД, 1934. – 320 с. // *Вістник* [Львів]. – 1934. – № 12. – С. 854 – 856.
6. *Маланюк Є.* Розповідь про Лену // *Сучасність* [Мюнхен]. – 1968. – Ч. 8. – С. 17 – 19.
7. *Смиренський В.* <Воспоминания о Федоре Солгубе и записи его высказываний > // *Неизданный Федор Сологуб* / Под. ред. М. М. Павловой и А. В. Лаврова. – М., 1997. – 576 с.
8. *Сологуб Ф.* Стихотворения / Вст. ст., состав., подготов. текста и прим. М. И. Дикман. – Ленинград, 1978. – 663 с.
9. *Старчаков А.* Шевченко и революция // *Шевченко Т. Г.* Кобзарь. Избранные стихотворения в переводе Ф. Сологуба. – Ленинград, 1934. – С. 5 – 37.
10. *Хроника жизни Фёдора Сологуба* // http://sologub.narod.ru/bio2.htm
11. *Черносвитова О.* Материалы к биографии Федора Сологуба / Вст. ст., публ. и коммен. М. М. Павловой // *Неизданный Федор Сологуб* ... – С. 221 – 249.
12. *Чуковский К.* Высокое искусство. – М., 1988. – 352 с.
13. *Чуковский К.* Дневник (1901 – 1929). – М., 1991. – 544 с.
14. *Шевченко в перекладах Ф. Сологуба* // *Назустріч* [Львів]. – 1934. – № 9.
15. *Шевченко Т.* Зібр. тв.: У 6 т. / Редкол.: М. Г. Жулинський (голова), В. С. Бородін та ін. – К., 2003. – Т.1: Поезія 1837 – 1847. – 784 с.
16. *Шевченко Т. Г.* Кобзарь. Избранные стихотворения в переводе Ф. Сологуба. – Ленінград, 1934. – 392 с.
17. *Pięć lat istnienia Ukraińskiego instytutu naukowego.* 13.III.1930 –13.III.1935. – Warszawa, 1935. – 22 s.

Отримано 13.04.2010 р. *м. Київ*

Наші презентації

Гончар Ю. Сердечний рай. Ґендерні аспекти художнього світу Тараса Шевченка. – Черкаси: Брама-Україна, 2010. – 188 с.

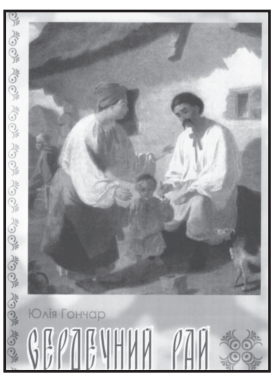

Перший розділ “Творчість Тараса Шевченка у світлі ґендерного літературознавства” присвячений гендерному підходу, його історії, зокрема шевченкознавчій. У другому розділі “Джерела ґендерного світогляду поета” осмислено фемінні й маскулінні тенденції української культури першої половини XIX століття, бачення Т. Шевченком “чоловічої” і “жіночої” України, втілення фемінних і маскулінних архетипів у його творчості. Третій розділ “Ґендерні домінанти в художньому світі Т. Шевченка” стосується дослідження гендерних ідентифікацій митця та своєрідності андрогінного процесу творення. У четвертому розділі “У пошуках ґендерної гармонії” увагу зосереджено на виявах гендерного світобачення Т. Шевченка та на еволюції його художнього мислення.